

Ćwiczenie T10

WPŁYW PARAMETRÓW PROCESÓW WYDŁUŻANIA PRĘTÓW NA WARTOŚĆ SIŁY KSZTAŁTOWANIA

Celem ćwiczenia jest określenie wpływu niektórych parametrów procesów ciągnięcia, przepychania i współbieżnego wyciskania prętów na wartość siły kształtowania.

1. Wiadomości podstawowe

W procesach wydłużania, takich jak: ciągnięcie, przepychanie i wyciskanie prętów (rys. 10.1), po stosunkowo krótkiej fazie wstępnej, występuje ustalenie przebiegu odkształcania materiału i warunków smarowania, co w rezultacie powoduje również ustalenie wartości siły realizującej proces. Wymienione procesy należą więc do grupy tzw. procesów stacjonarnych.

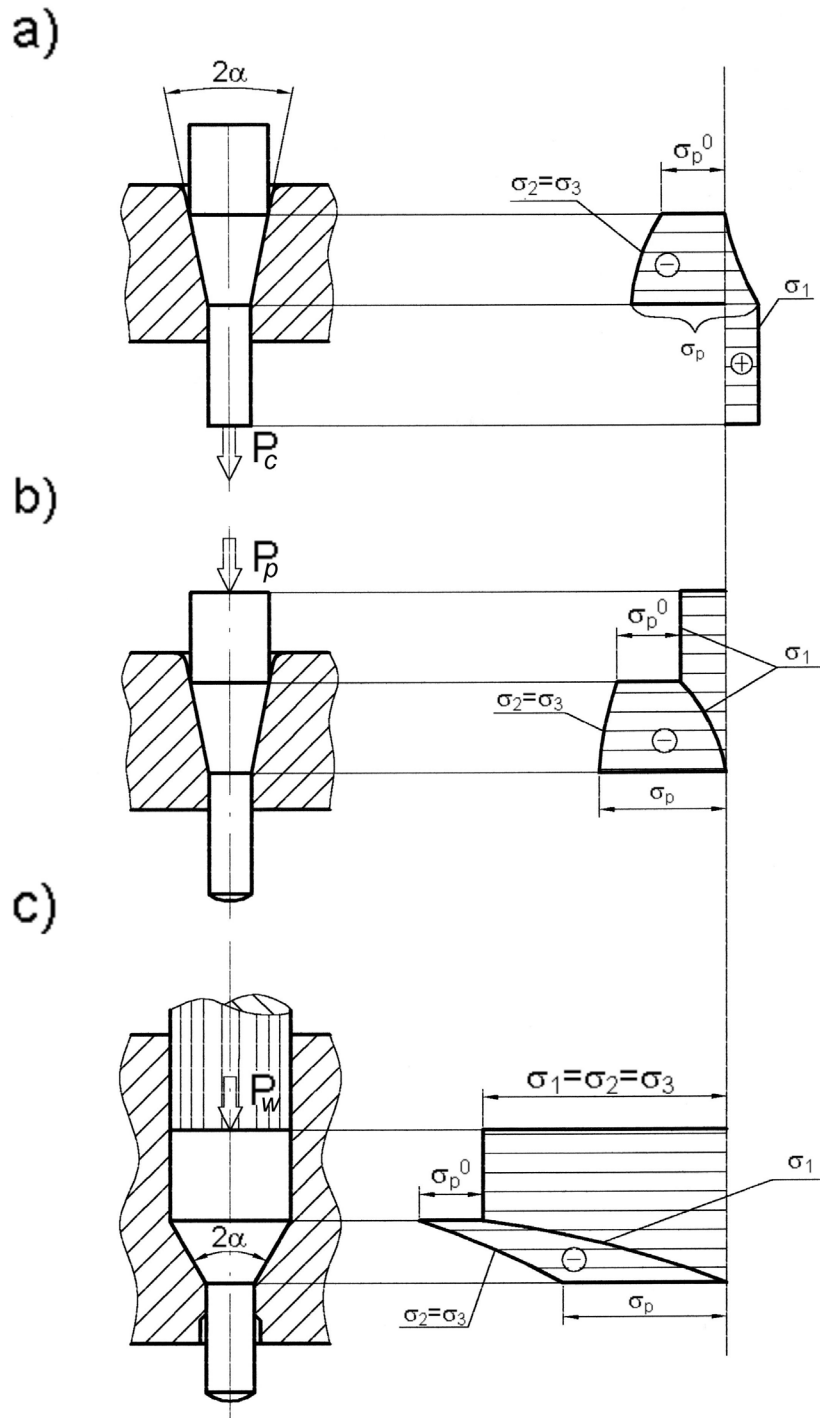
W przypadku wydłużania pręta o przekroju kołowym, zmiana jego przekroju następuje wzdłuż powierzchni roboczej stożka narzędzia o kącie wierzchołkowym 2α (rys. 10.1a). Wartość siły wydłużania P , a więc również naprężenia osiowego σ_1 zależy nie tylko od własności materiału i warunków smarowania, ale także od kąta stożka roboczej 2α , stanu naprężenia (rodzaju procesu) i wartości odkształcenia ε . Poniżej omówiono kolejno wpływ wymienionych parametrów na wartość siły wydłużania.

1.1. Wpływ stanu naprężenia

Realizacja omawianych procesów wydłużania prętów zachodzi przy występowaniu, wzdłuż ich osi, różnych rozkładów naprężeń osiowych σ_1 i promieniowych $\sigma_2 = \sigma_3$. Rozkłady te pokazano schematycznie na rys. 10.1.

Podczas procesu ciągnięcia stan naprężenia w strefie odkształceń plastycznych ulega zmianie od dwuosiowego równomiernego ściskania, przez dwuosiowe ściskanie z rozciąganiem do jednoosiowego rozciągania (rys. 10.1a). W procesie przepychania

natomiast, stan naprężenia zmienia się od trójosiowego nierównomiernego ściskania do dwuosowego równomiernego ściskania (rys. 10.1b).

Rys. 10. 1. Rozkłady naprężeń osiowych i promieniowych dla procesów wydłużania prętów:
a) ciągnięcia, b) przepychania, c) wyciskania współbieżnego

Na rys. 10.1a, 10.1b wykreślono rozkłady naprężeń promieniowych $\bar{\sigma}_2 = \bar{\sigma}_3$ dla procesów ciągnięcia i przepychania prętów wykonanych z tego samego materiału, przy zastosowaniu jednakowych wartości parametrów procesu ε , 2α i μ . Wartości nacisków jednostkowych działających na powierzchnię stożka roboczego są w przypadku ciągnięcia

znacznie mniejsze niż w przypadku przepychania. Oznacza to, że w porównywalnych warunkach praca tarcia dla ciągnięcia jest również mniejsza niż dla przepychania.

Dla wyciskania współbieżnego rozkładu naprężeń w strefie odkształceń plastycznych są podobne do rozkładów dla przepychania (rys. 10.1c). Ze względu na stosowanie wielokrotnie większych odkształceń niż dla przepychania, naprężenia są tu również dużo większe. Istotna różnica w stosunku do przepychania występuje w nieodkształczonej części pręta, gdzie panuje trójosiowe równomierne ściskanie o wartości naprężeń większych od granicy plastyczności materiału. Powoduje to pojawienie się sił tarcia również na cylindrycznej ścianie matrycy obejmującej materiał nieodkształcany. W rezultacie udział pracy tarcia w całkowitej pracy wydłużania jest dla wyciskania największy. Udział ten powiększa się w miarę wzrostu względnej wysokości h_0/d_0 wstępniaka użytego do wyciskania. Należy podkreślić, że występowanie sił tarcia na cylindrycznej ścianie matrycy powoduje pewien spadek siły wyciskania w miarę wypływania materiału. Dlatego też wyciskanie współbieżne prętów może być uważane za proces stacjonarny tylko z pewnym przybliżeniem.

1.2. Wpływ kąta stożka roboczego narzędzia

W każdym z rozważanych przypadków wydłużania prętów całkowitą pracę L , wykonaną przez siłę zewnętrzną P , można podzielić na pracę odkształcenia plastycznego L_p , pracę dodatkowego odkształcenia plastycznego L_{pd} oraz pracę tarcia L_t . Wymienione prace są więc związane zależnością:

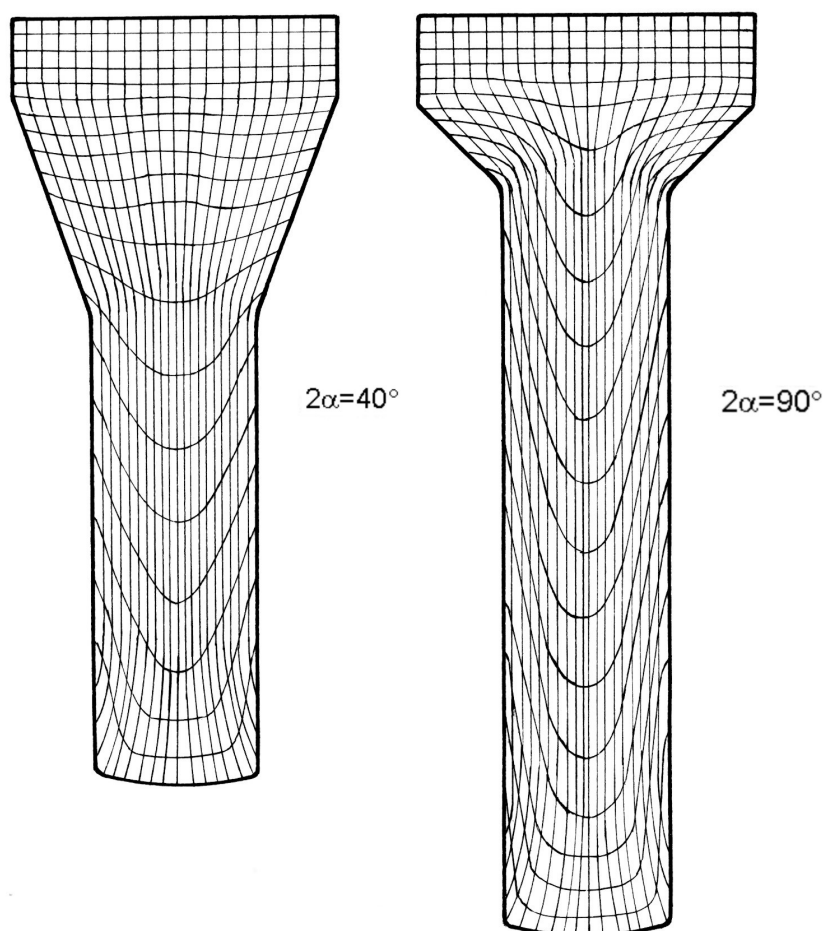
$$L = L_p + L_{pd} + L_t \quad (10.1)$$

Praca odkształcenia plastycznego L_p odpowiada założeniom proporcjonalnego przebiegu odkształcania i jednorodnego rozkładu odkształceń; zależy więc tylko od przebiegu krzywej umocnienia materiału i wartości odkształcenia ε .

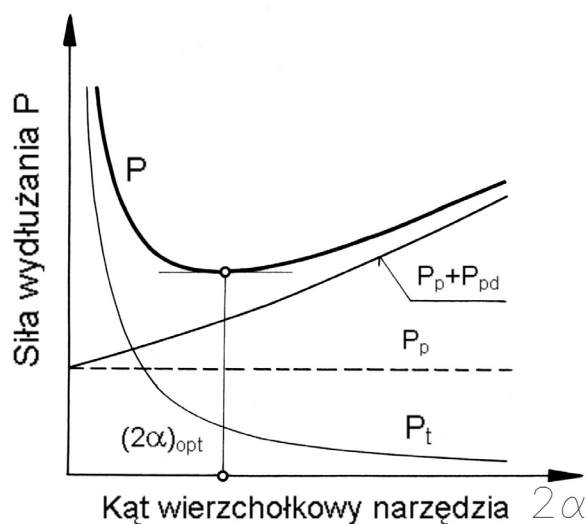
Dodatkowa praca odkształcenia plastycznego L_{pd} jest związana z warunkami realizacji procesu. Zależy ona od stopnia niejednorodności odkształceń. Największe odkształcenia występują w wierzchniej warstwie kształtowanego przedmiotu, a ich wartość wiąże się z warunkami smarowania. W pozostałej objętości materiału najczęściej występuje również niejednorodny rozkład odkształceń, który zależy przede wszystkim od kąta wierzchołkowego roboczego stożka narzędzia. Niejednorodność taką można stwierdzić, poddając wydłużeniu odcinek pręta złożony z dwóch połówek uzyskanych przez jego przecięcie płaszczyzną osiową. Rozkłady odkształceń można wyznaczyć na podstawie deformacji np. kwadratowej siatki naniesionej na jedną z powierzchni przecięcia. Taka metoda wyznaczania odkształceń jest nazywana metodą wizjoplastyczności. Na rys. 10.2 przedstawiono wpływ kąta stożka roboczego na rozkład odkształceń w wyciskanym pręcie. Jak widać, zwiększenie kąta 2α powoduje wzrost niejednorodności odkształceń, a więc również wzrost pracy L_{pd} .

Przy określonej wartości odkształcenia ε , praca tarcia L_t zależy od pola powierzchni zetknięcia materiału z narzędziem oraz od występującego tam współczynnika tarcia. Dla

określonych wartości odkształcenia i współczynnika tarcia, pole zetknięcia, a więc i praca tarcia są tym większe, im mniejszy jest kąt stożka roboczego.

Rys. 10. 2. Ilustracja wpływu kąta 2α roboczego stożka matrycy na rozkład odkształceń w wyciskanym pręcie

Rys. 10. 3. Zależności sił P_p , P_{pd} , P_t i P występujących podczas wydłużania prętów od kąta 2α roboczego stożka narzędzia

Z podanego omówienia wynika, że kąt stożka roboczego narzędzia wpływa w różny sposób na składowe pracy wydłużania L_{pd} i L_t . Istnieje zatem pewna wartość kąta $(2\alpha)_{opt}$, przy której praca wydłużania osiąga minimum, co oznacza, że siła wydłużania P ma wówczas również najmniejszą wartość. Zależność siły P od kąta wierzchołkowego 2α

można przedstawić jako wynik sumowania sił P_p (o stałej wartości dla $\varepsilon = \text{const}$), P_{pd} i P_t , które można otrzymać, dzieląc poszczególne składowe pracy wydłużania przez przesunięcie odpowiedniego elementu narzędzia, odpowiadające ustalonemu przebiegowi odkształcania materiału. Wykresy przedstawiające zależności wymienionych sił od kąta 2α pokazano na rys. 10.3.

1.3. Wpływ odkształcenia ε

Ze wzrostem odkształcenia ε , wszystkie składowe pracy wydłużania L powiększają się. Panuje pogląd, że udział pracy dodatkowego odkształcenia plastycznego L_{pd} w pracy wydłużania L jest stosunkowo niewielki. Ponieważ jest on jednocześnie trudny do wyodrębnienia, rozpatruje się go łącznie z udziałem pracy tarcia L_t .

Praca tarcia L_t zależy od wartości naprężenia uplastyczniającego $\bar{\sigma}_p$, powierzchni A zetknięcia materiału z matrycą i współczynnika tarcia μ . O wartości pracy odkształcenia plastycznego L_p decydują natomiast wyłącznie naprężenie uplastyczniające $\bar{\sigma}_p$, i odkształcenie ε .

Podczas współbieżnego wyciskania wstępniaków o jednakowej średnicy d_0 i wysokości h_0 , ale różnych, rosnących wartościach odkształcenia ε , występują tylko niewielkie zmiany współczynnika tarcia μ i powierzchni styku A materiału z matrycą. Zmiany powierzchni A dotyczą stożka roboczego matrycy. Z uwagi na wyciskanie wstępniaków o jednakowych wymiarach d_0 i h_0 są one szczególnie małe w porównaniu do całkowitej powierzchni styku materiału z powierzchniami roboczymi matrycy.

Z powyższych uwag wynika, że praca tarcia L_t zależy przede wszystkim od wartości naprężenia uplastyczniającego materiał $\bar{\sigma}_p$, natomiast praca odkształcenia plastycznego, jako bezpośrednio zależna nie tylko od $\bar{\sigma}_p$, ale również od ε , wskutek dużego wpływu rosnących wartości ε , powiększa się znacznie szybciej niż praca tarcia. Oznacza to, że ze wzrostem odkształcenia, udział pracy tarcia w pracy wydłużania zmniejsza się.

1.4. Współczynnik sprawności procesu η

Udział pracy odkształcenia plastycznego L_p w pracy wydłużania L określa się najczęściej za pomocą współczynnika sprawności procesu:

$$\eta = \frac{L_p}{L} \quad (10.2)$$

Im mniejszy jest współczynnik η , tym większy jest udział pracy tarcia L_t i dodatkowej pracy odkształcenia L_{pd} w pracy wydłużania L .

Pracę odkształcenia plastycznego można wyznaczyć za pomocą wzoru $L_p = wV$, gdzie w jest jednostkową pracą odkształcenia plastycznego, określoną na podstawie znanego przebiegu krzywej umocnienia materiału, V – objętością materiału odkształconego. Przy

znanych wartościach przemieszczenia h i poprzecznego przekroju pręta A_p , na który działa ta siła P realizująca proces – objętość materiału określa zależność $V = hA_p$. Dla procesów stacjonarnych praca wydłużenia jest określona zależnością $L = Ph = \sigma_1 A_p h$, gdzie σ_1 oznacza naprężenie osiowe procesu wydłużania. Podstawiając wymienione związki do wzoru (10.2), otrzymuje się zależność:

$$\eta = \frac{whA_p}{\sigma_1 A_p h}, \quad (10.3)$$

a następnie, po jej przekształceniu, wzór na naprężenia osiowe:

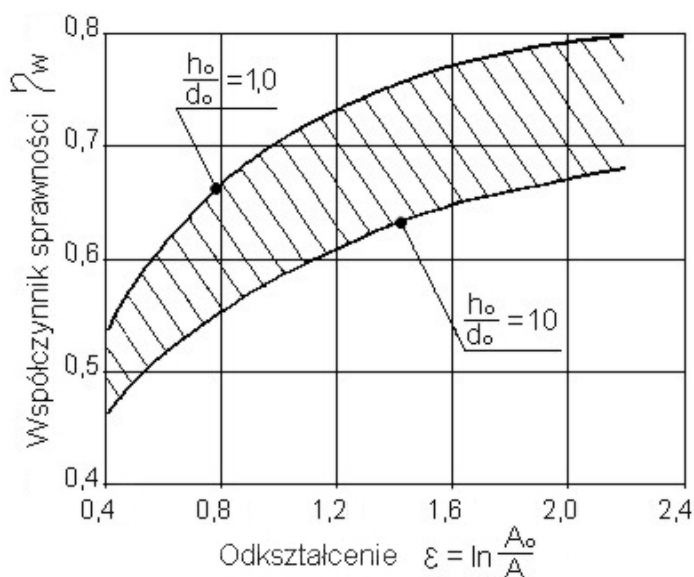
$$\sigma_1 = \frac{w}{\eta} \quad (10.4)$$

Aby obliczyć naprężenie osiowe σ_1 trzeba znać wartość jednostkowej pracy odkształcenia plastycznego w i współczynnika sprawności procesu η . Jak wynika z dotychczasowych rozważań, współczynnik ten zależy od rodzaju i warunków realizacji procesu oraz od wartości odkształcenia ε . Wartość η można wyznaczyć doświadczalnie, posługując się zależnością (10.3). Ponieważ występujący w tej zależności iloczyn $\sigma_1 A_p = P$, więc

$$\eta = \frac{wA_p}{P} \quad (10.5)$$

Dla danego procesu, warunków odkształcania i wartości odkształcenia ε , siłę P wyznacza się doświadczalnie. Pracę jednostkową w określa się natomiast na podstawie znanego przebiegu krzywej umocnienia materiału.

Na rys. 10.4 pokazano wyznaczone doświadczalnie wykresy przedstawiające przybliżone zależności $\eta(\varepsilon)$ dla współbieżnego wyciskania stalowych przedmiotów trzpieniowych ze wstępniaków o względnej wartości $h_0/d_0 = 1$ i $h_0/d_0 = 10$ za pomocą matryc o optymalnym wierzchołkowym kącie stożka roboczego $2\alpha_{opt} = 60^\circ$. Jak wynika z przebiegu tych zależności, zwiększenie względnej wysokości wstępniaka h_0/d_0 wywołuje znaczny spadek sprawności procesu η . Jest on spowodowany zwiększającym się udziałem

pracy tarcia L_t w całkowitej pracy wydłużania L .

Rys. 10. 4. Wpływ odkształcenia ε na wartości współczynnika sprawności η_w współbieżnego wyciskania stalowych wyprasek trzpieniowych przy zastosowaniu optymalnego kąta stożka roboczego matrycy 2α oraz fosforanowanych i namydlanych wstępniaków

2. Wykonanie ćwiczenia

Ćwiczenie jest dwuczęściowe. Celem jego pierwszej części jest określenie wpływu rodzaju procesu na wartość naprężeń osiowych σ_1 , rozpatrzone na przykładzie ciągnięcia i przepychania prętów. Wpływ odkształcenia ε na naprężenie σ_1 jest zadaniem drugiej części ćwiczenia. Do jej realizacji przewidziano proces wyciskania współbieżnego prętów, gdyż może on być prowadzony przy zastosowaniu odkształceń o znacznie różniących się wartościach.

2.1. Wpływ rodzaju procesu na wartość osiowego naprężenia σ_1

W celu porównania wpływu stanów naprężeń występujących w procesach ciągnięcia i przepychania na wartość naprężenia σ_1 przyjęto, że procesom tym zostanie poddany ten sam materiał, przy zastosowaniu tej samej matrycy oraz jednakowych odkształceń ε i warunków smarowania.

Założenie jednakowego odkształcenia dla obu tych procesów ogranicza oczywiście jego wartość. Można bowiem zastosować tylko takie odkształcenie, jakie jest możliwe do realizacji w procesie przepychania (*dlaczego?*).

Próbka 5 przeznaczona do ciągnięcia i przepychania, pokazana na rys.10.5a, składa się z części A i B o średnicy d_0 oraz części chwytowej o średnicy d , umożliwiającej ciągnięcie. Odcinek A próbki zostanie poddany ciągnięciu, natomiast odcinek B przepychaniu.

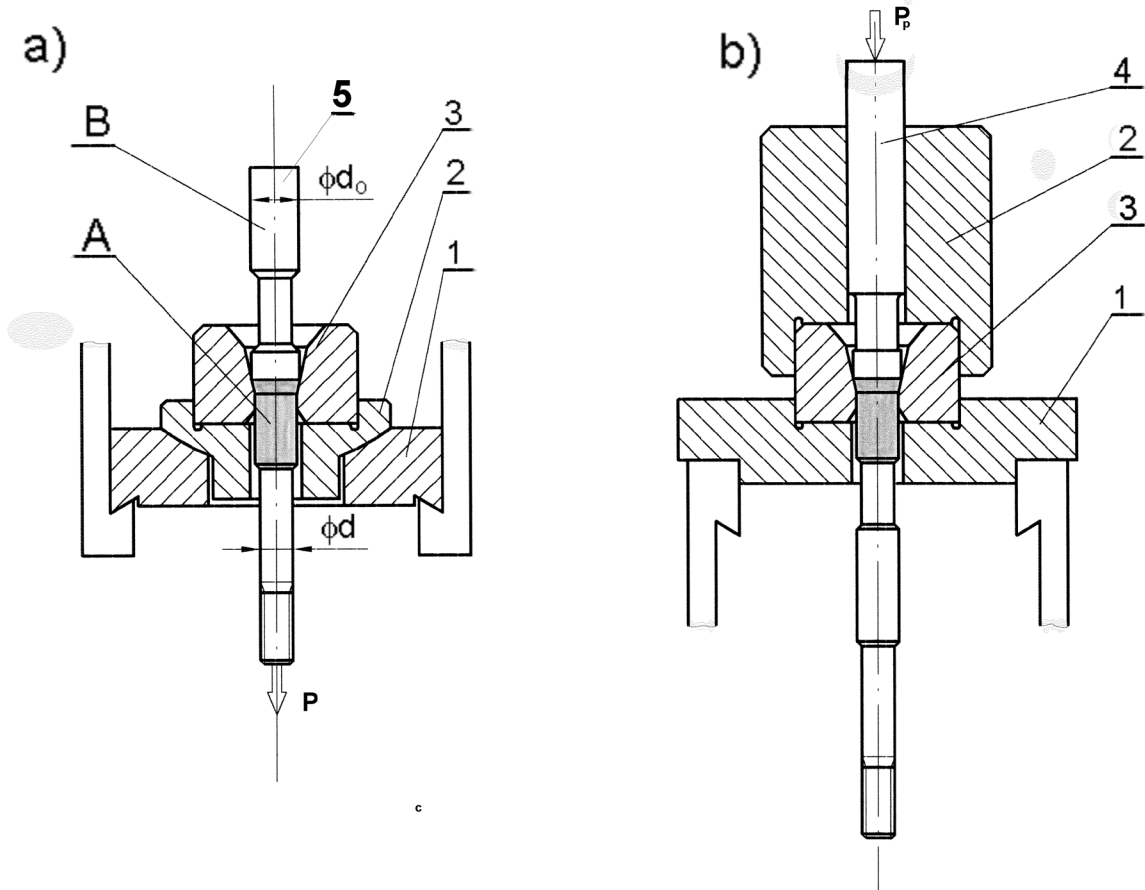
Procesy ciągnięcia i przepychania są prowadzone na maszynie wytrzymałościowej, co umożliwia rejestrację przebiegów sił. Ciągadło podczas realizacji procesu ciągnięcia na maszynie wytrzymałościowej pokazano na rys. 10.5a. Między płytą oporową 1 i ciągadłem 3 znajduje się element pośredni 2 o powierzchni kulistej, co zapewnia osiowe obciążenie próbki.

Ciągadło podczas realizacji procesu przepychania pokazano na rys. 10.5b. Ponieważ popychacz 4 próbki 5, w stosunku do ciągadła 3 jest prowadzony za pomocą tulei 2, nie zachodzi tu konieczność zastosowania pośredniego elementu z powierzchnią kulistą. Robocza część popychacza 4 ma oczywiście nieco mniejszą średnicę niż otwór ciągadła.

Wykonanie prób ciągnięcia i przepychania

1. Sporządzić arkusz pomiarowy. Powinien on zawierać charakterystykę badanego materiału (w tym również jego twardość), wymiary roboczego otworu matrycy, wymiary próbki przed i po kształtowaniu, wartość odkształcenia ε , wartości sił ciągnięcia i przepychania wyznaczone doświadczalnie oraz twardości HRA próbki po kształtowaniu, a także twardości HB, określone za pomocą tablic porównawczych.
2. Zmierzyć mikrometrem średnicę d_0 części A i B próbki. Określić jej średnie wartości z trzech pomiarów wykonanych dla każdego odcinka.

3. Zmierzyć twardość próbki metodą Rockwella, stosując skalę A. Wyznaczyć średnie wartości HRA z trzech pomiarów wykonanych dla części A i B próbki. Określić również twardości HB obu odcinków próbki, posługując się odpowiednimi tablicami porównawczymi.

Rys. 10. 5. Ustawienie przyrządów na maszynie wytrzymałościowej do realizacji procesów:
a) ciągnięcia, b) przepychania (opis w tekście)

4. Dobrać zakres pomiarowy maszyny wytrzymałościowej. W tym celu obliczyć siłę P_p przepychania próbki, przyjmując wartość współczynnika sprawności procesu $\eta = 0,35$ oraz posługując się charakterystyką umacniania materiału próbki otrzymaną od prowadzącego ćwiczenie.
5. Zgodnie z rys. 10.5a, zmontować przyrząd do ciągnięcia.
6. Podczas ciągnięcia rejestrować przebieg siły w funkcji przesunięcia uchwytu maszyny. Odczytać z dynamometru wartość ustalonej siły ciągnięcia P_c .
7. Zgodnie z rys. 10.5b przebroić maszynę do operacji przepychania.
8. Przeprowadzić proces przepychania, rejestrując przebieg siły. Odczytać wartość ustalonej siły przepychania P_p .
9. Zmierzyć mikrometrem średnice odkształconych odcinków próbki, postępując w ten sam sposób jak w p. 2.
10. Zmierzyć twardość odkształconych odcinków próbki, postępując podobnie jak w p. 3.

2.2. Wpływ odkształcenia ε na wartość osiowego naprężenia σ_1

Proces wyciskania będzie realizowany dla próbek o jednakowych wymiarach, wykonanych z jednego pręta. Zmianę wartości odkształcenia ε uzyska się przez zastosowanie kilku matryc o różnych średnicach otworów roboczych, ale stałym kącie stożka roboczego. Podczas wszystkich prób wyciskania zostaną zachowane niezmiennie warunki smarowania.

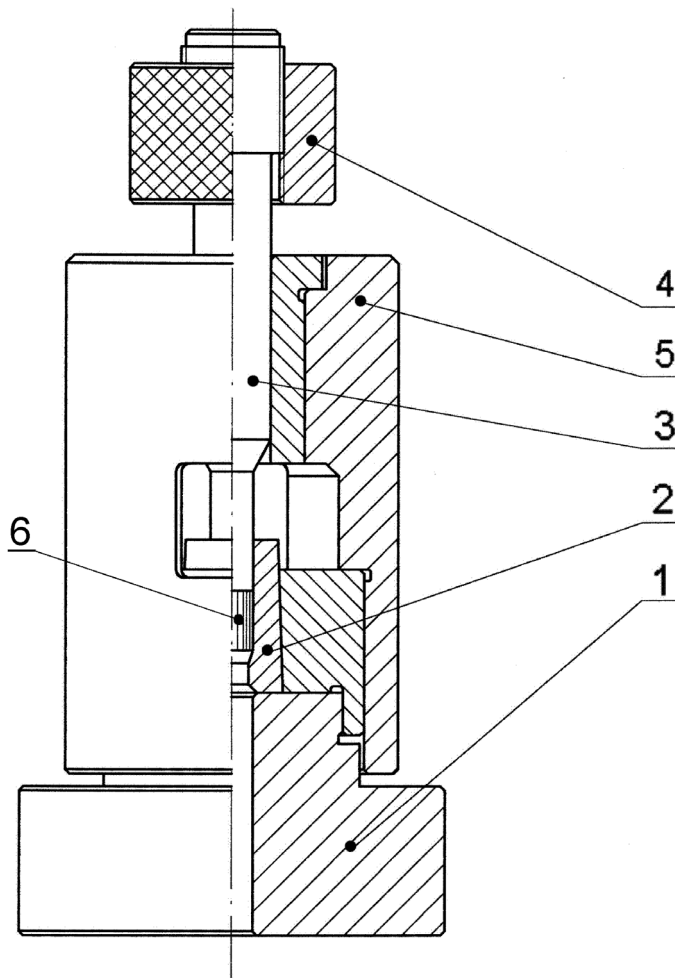
Przyrząd do wyciskania, pokazany na rys. 10.6, składa się z płyty podstawowej 1 wymiennej matrycy 2 (z umieszczoną w niej próbką 6), stempla 3 z nakrętką 4 oraz tulei 5, która zapewnia współosiowe położenie stempla w stosunku do otworu matrycy. Przyrząd jest przystosowany do pracy na maszynie wytrzymałościowej, a więc nie ma wypychacza. Wypychanie wyciśniętej wypraski odbywa się po uprzednim wyjęciu matrycy z przyrządu. Przeprowadza się je na innej maszynie wytrzymałościowej, zgodnie ze schematem pokazanym na rys. 10.7.

Wykonanie prób wyciskania współbieżnego

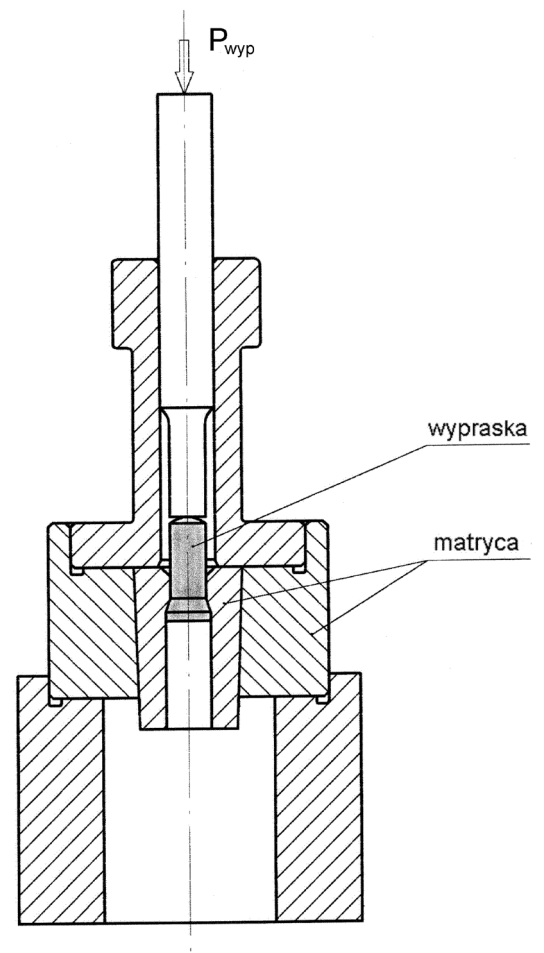
1. Sporządzić arkusz pomiarowy. Powinien on zawierać charakterystykę materiału przeznaczonego do wyciskania (w tym również jego twardość), wymiary wstępniaków i wyciśniętych przedmiotów, wymiary roboczych otworów matryc, największe siły wyciskania $(P_w)_{max}$ i wypychania $(P_{wyp})_{max}$ przedmiotów z matryc oraz twardości trzonów wyciśniętych przedmiotów (wyprasek).
2. Zmierzyć wstępniaki i średnice roboczych otworów matryc.
3. Zmierzyć twardość próbek metodą Rockwella, stosując skalę A lub F. Pomiary przeprowadzić dla wszystkich próbek i określić wartość średnią.
4. Dobrać zakres pomiarowy maszyny wytrzymałościowej typu ZD100. W tym celu po odpowiednim przekształceniu wzoru (10.5) obliczyć przybliżoną wartość siły wyciskania $(P_w)_{max}$ próbki o największym odkształceniu. Od prowadzącego ćwiczenie uzyskać informację dotyczącą charakterystyki umacniania badanego materiału. Współczynnik sprawności η_w odczytać z wykresu podanego na rys. 10.4. Zakres pomiarowy maszyny powinien być większy od obliczonej siły co najmniej o 30%.
5. Przygotować wstępniaki do wyciskania.
6. Wybrać trzy matryce o znacznie różniących się średnicach otworów roboczych.
7. Przygotować przyrząd do wyciskania z matrycą o największym otworze. Nakrętkę 4 stempla 3 (rys. 10.6) ustawić w taki sposób, aby po zmontowaniu przyrządu bez wstępniaka, krawędź czoła stempla była oddalona od powierzchni stożka roboczego matrycy co najmniej o 2 mm.
8. Po włożeniu wstępniaka do matrycy i ustawieniu przyrządu na stole maszyny wytrzymałościowej, przeprowadzić wyciskanie, rejestrując przebieg siły P_w . Na

otrzymanym wykresie i arkuszu pomiarowym odnotować największą wartość siły wyciskania $(P_w)_{max}$.

9. Wyjąć matrycę z przyrządu i zgodnie z rys. 10.7 wypchnąć z niej wyciśniętą wypraskę, rejestrując jednocześnie przebieg siły wypychania. Na otrzymanym wykresie i karcie pomiarowej zanotować wartość największej siły wypychania $(P_{wyp})_{max}$.
10. W sposób opisany w p. 8 i 9 przeprowadzić wyciskanie pozostałych próbek, stosując kolejno matryce o malejącym otworze roboczym.
11. Zmierzyć mikrometrem średnice trzonów wyciśniętych wyprasek.
12. Wykonać pomiary twardości trzonów wyciśniętych wyprasek, stosując skalę A lub F metody Rockwella. Twardość mierzyć w pobliżu łbów wyprasek. Posługując się odpowiednimi tablicami porównawczymi, określić dla wszystkich wyprasek przybliżone twardości HB.

Rys. 10. 6. Przyrząd do wyciskania współbieżnego (opis w tekście)

Rys. 10. 7. Schemat wypychania wypraski trzypiennej z matrycy

3. Opracowanie sprawozdania

3.1. Wpływ rodzaju procesu na wartość naprężenia osiowego σ_1

W sprawozdaniu powinny znajdować się następujące opracowania cząstkowe:

1. Starannie sporządzona i wypełniona karta pomiarowa.
2. Wklejone do sprawozdania wykresy przedstawiające przebiegi sił ciągnięcia i przepychania, zarejestrowane podczas wykonywania ćwiczenia. Wykresy powinny mieć oznaczone osie, naniesione podziałki, a także przypisane niezbędne omówienia.
3. Obliczenia zastosowanego odkształcenia ε , sprawności procesów ciągnięcia η_c , przepychania η_p , a także wartości stosunku η_c/η_p . Należy wyjaśnić przyczyny znacznych różnic w wartościach η_c i η_p .
4. Omówienie wzrostu twardości HB materiału, wywołane procesem ciągnięcia i przepychania oraz porównanie go ze wzrostem naprężeń uplastyczniających σ_p .
5. Obliczenie wartości naprężeń osiowych σ_1 występujących w nieodkształconych odcinkach próbki podczas realizacji procesów ciągnięcia i przepychania. Określenie dla tych procesów wartości współczynników pewności technologicznej N_{tc} i N_{tp} .

3.2. Wpływ odkształcenia ε na wartość naprężenia osiowego σ_1

Sprawozdanie powinno zawierać następujące opracowania cząstkowe:

1. Starannie sporządzona i wypełniona karta pomiarowa.
2. Wklejone do sprawozdania wykresy przebiegu sił wyciskania P_w i wypychania P_{wyp} zarejestrowane podczas wykonywania ćwiczenia. Wykresy powinny mieć oznaczone osie, naniesione podziałki, podane maksymalne wartości sił wyciskania $(P_w)_{max}$ i wypychania $(P_{wyp})_{max}$ a także przypisane niezbędne omówienia.
3. Obliczenia wartości odkształceń zastępczych ε oraz współczynników sprawności procesu wyciskania η_w dla wszystkich przypadków wyciskania.
4. Omówienie i wyjaśnienie ewentualnych różnic w położeniu trzech punktów o znanych wartościach współrzędnych (ε, η_w) , wyznaczonych doświadczalnie w ćwiczeniu, w stosunku do zależności $\eta_w(\varepsilon)$ określonych dla współbieżnego wyciskania prętów stalowych, które przedstawia rys. 10.4.
5. Obliczenia wartości największych naprężeń osiowych σ_1 , naprężeń uplastyczniających σ_p oraz jednostkowej pracy odkształcenia plastycznego w dla zrealizowanych w ćwiczeniu operacji wyciskania. Przedstawienie i omówienie wyników tych obliczeń w postaci punktów naniesionych w układzie osi współrzędnych, w którym oś odciętych oznacza odkształcenie ε .

6. Omówienie wpływu odkształcenia ε na twardość trzonów wyciśniętych wyprasek.

4. Pytania

1. Jaki związek występuje między siłami ciągnięcia i przepychania prętów, a współczynnikami sprawności tych procesów, jeżeli poddaje się im pręt o znanym przekroju poprzecznym A_0 , a jednakowe odkształcenie ε uzyskuje się za pomocą tego samego ciągadła?

2. Jak określa się wartość współczynnika pewności technologicznej dla procesów ciągnięcia i przepychania prętów?

3. Dlaczego przy określonej wartości odkształcenia ε występuje optymalna wartość kąta $(2\alpha)_{opt}$?

4. W jaki sposób kąt stożka roboczego ciągadła wpływa na rozkład twardości w poprzecznym przekroju ciągniętego pręta?

5. Jeżeli procesy ciągnięcia i przepychania prowadzi się przy największych dopuszczalnych odkształceniach, to w którym z nich naprężenie osiowe σ_1 osiąga większą wartość?

6. Uszeregować procesy ciągnięcia, przepychania i wyciskania współbieżnego prętów ze względu na największe, możliwe do uzyskania, wydłużenie.

7. Jaki wpływ na sprawność procesu współbieżnego wyciskania prętów ma względna wartość wstępniaka (h_0/d_0) ?

8. Jak zmiana kąta stożka roboczego matrycy 2α wpływa na siłę wyciskania?

9. Czy zastosowanie w procesie ciągnięcia przeciwciaгу wpływa na wartość naprężeń ściskających $\sigma_2=\sigma_3$?

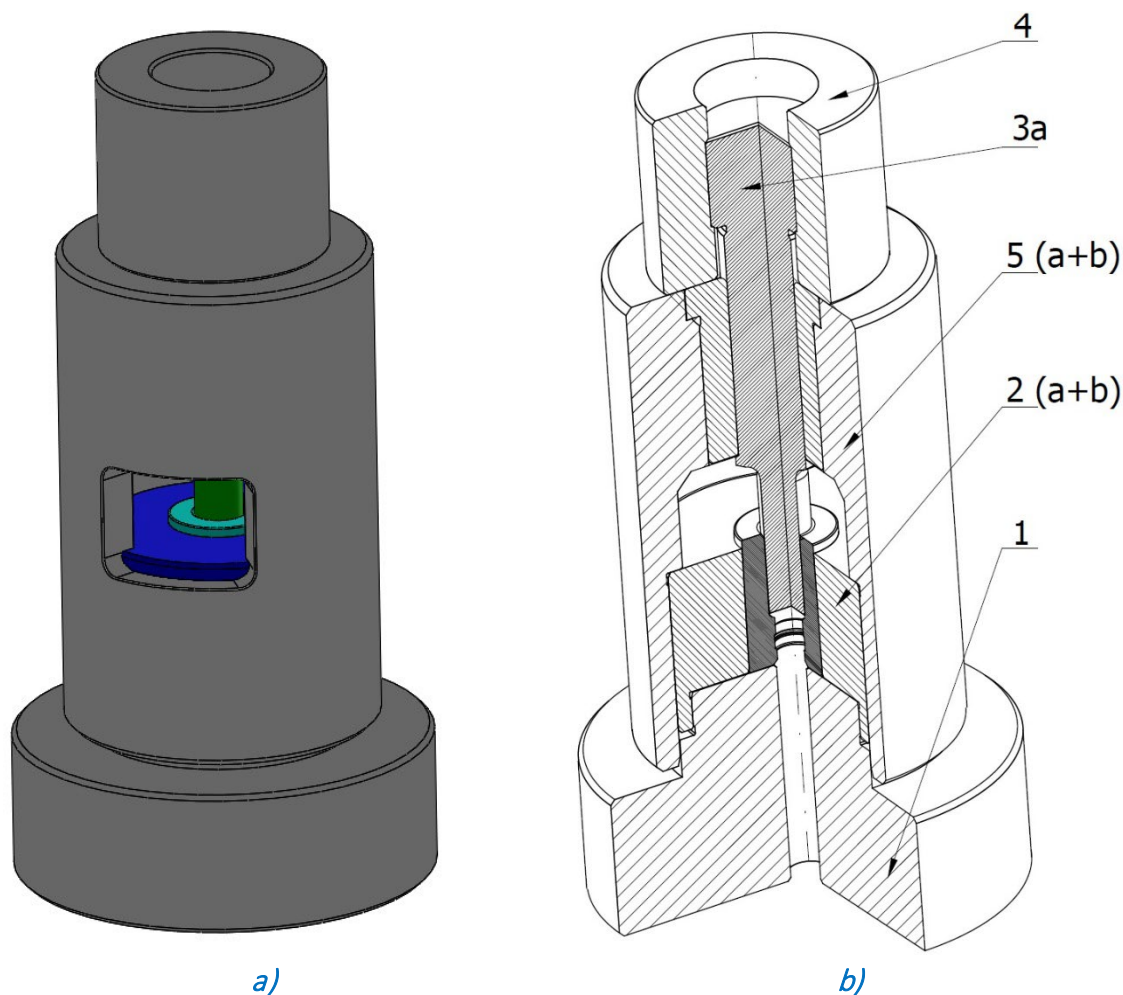
10. Wymienić czynniki ograniczające wartość największego odkształcenia możliwego do zastosowania w procesach ciągnięcia, przepychania i wyciskania prętów.

Literatura

[1] Erbel S., Kuczyński K., Marciniak Z.: Techniki wytwarzania. Obróbka Plastyczna. PWN, Warszawa 1986, s. 243 ÷ 260.

Uzupełnienia T10

Przyrząd do wyciskania współbieżnego dla celów inwentarzowych oznaczono symbolem ftRT. Po wykonaniu przyrządu w metalu zweryfikowano dokumentację konstrukcyjną i z uwzględnieniem realnych wymiarów sporządzono model 3D i rysunki 2D. Na rys. 10.8 pokazano złożenie przyrządu do wyciskania w postaci modelu bryłowego (rys. 10.8a) i widoku izometrycznego (rys. 10.8b). Przyrząd jest w stanie zamkniętym, który osiągnie po zakończeniu wyciskania z użyciem zestawu narzędziowego typu A. Ten zestaw składa się z matrycy umożliwiającej redukcję przekroju walcowego wstępniaka z $\varnothing 15$ mm na $\varnothing 11,5$ mm i odpowiedniego stempla. Rysunek zestawieniowy (analogiczny do pokazanego na rys. 10.6) zapisano w zbiorczym pliku DWG wraz z kolekcją rysunków wykonawczych wszystkich części składowych przyrządu. Listę części zapisano w wydzielonym pliku DOC. Wykaz plików dokumentacji technicznej przyrządu do wyciskania zapisano w tablicy Tab.1.

Rys. 10. 8. Złożenia przyrządu do wyciskania: a) model 3D, b) widok izometryczny

Tab. 1. Wykaz plików dokumentacji technicznej przyrządu do wyciskania

Rodzaj dokumentu	Oprogramowanie	Nazwa pliku
Model 3D (złożenie)	SolidWorks 2019	[Zlozenie_ftRT_A_15-115(Ar).SLDASM]
Rysunki 2D (zestawienie i wykonawcze)	DraftSight 2019	[ftRT wWspolbiezne 20.dwg]
Lista części składowych	MsWord	[Titleblock ftRt 14.docx]